

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ЕНЕРГОПОСТАЧАЛЬНОЇ КОМПАНІЇ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД

© *Левицька І.О., 2014*

Розкрито роль обліково-аналітичної системи в процесі управління витратами енергопостачальної компанії та її особливості в системі управлінського обліку. Досліджено методичні та організаційні підходи формування обліково-інформаційного забезпечення процесу управління витратами.

Ключові слова: управлінський облік, витрати, обліково-інформаційне забезпечення, обліково-аналітична система, енергопостачальні компанії.

I.O. Levytska

National University of Water Management and Nature Resources

INFORMATION PROVISION FOR COST MANAGEMENT AT THE ENERGY SUPPLY COMPANY: ACCOUNTING AND ANALYTICAL APPROACH

© *Levytska I.O., 2014*

In the article role of accounting-analysis system as process of cost's management at energy supply company and place of management accounting in this process are highlighted. Components and forming of accounting information provision for cost management is conducted.

Determined that reasonableness and prudence of management decisions regarding cost optimization at energy supply companies (primarily those that are included in the tariff structure), largely depends on the quality of information provision of accounting users, their professional knowledge and skills in the use of economic information management.

An information provision is the process of satisfying information requests, consisting of continuous preparation and issuing accounting and analytical information in compliance with such requests. We consider that accounting and analytical systems should support synthesis of information on its activities in all accounting subsystems: accounting, tax, management and statistics.

Research of management practices of energy supply companies shown that analytical component of management system is a harmonious combination of management accounting with operative analysis. The reason is that management accounting purpose is to conduct a deeper analysis than strictly regulated systematization of entries in the accounts.

Information provision for cost management, which form the tariffs for transmission and/or electricity distribution, is deducted as a collection of data obtained from the organization, planning, accounting, analysis and cost control of energy supply company and serve as the foundation for their regulation. The important point, however, remains the integration of management accounting and control into one synergistic system by holding the previous control-analytical processing of financial information within the responsibility centers' "Costs".

The following information resources of information provision for system of costs management are highlighted: the legal and regulatory framework; internal organizational and administrative documentation; primary and consolidated accounting documents; internal and external reporting of accounting, management, tax and statistical subsystems; software and hardware.

As a result of effectively implemented system of management accounting the major source of information is the internal management reporting detalization cost which is provided through a structured, analytical enough work plan accounts. The defining control instrument over the formation of the operating costs of transmission and/or electricity distribution is budgeting (quarterly, semi-annual, annual).

Key words: management accounting, costs, accounting information provision, accounting-analytical system, energy supply company.

Актуальність питання. Адаптація української економіки (а з нею й енергетики) до європейської економічної та енергетичної спільноти активізувала інтеграційні процеси у нашій державі, підштовхнула суб'єктів господарювання шукати шляхи підвищення конкурентоспроможності, формувати нові моделі управління, впроваджувати сучасні інформаційні методи оброблення економічної інформації з метою ефективного забезпечення управління господарською діяльністю на мікро- та макрорівнях. Існуюча в Україні інформаційна система суб'єктів господарювання потребує змін, які б відповідали вимогам європейського економічного простору.

Як показує практика, причиною недосконалого аналізу господарської діяльності енергопостачальних компаній є відсутність гармонійно налагодженої інформаційної системи, яка б забезпечувала своєчасний збір інформації перед кінцевим формуванням фінансових показників, а також аналіз роботи окремих структурних підрозділів. Відтак, питання інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень та на їх основі – ефективного управління витратами є особливо актуальними.

Аналіз останніх досліджень. Побудова інформаційного забезпечення формування витрат досліджувалась як в працях українських, так і в іноземних економістів, однак, кожен розкривав її по-різному. Деякі вчені звертають увагу на вивчення обліково-аналітичної системи (Ф.Ф. Бутинець, Г.Г. Кірейцев, В.М. Жук, І.В. Мельниченко та ін.), інші – розглядають інформаційне забезпечення процесів управління (М.І. Бондар, Н.В. Голячук, І.В. Мельниченко, І.Б. Садовська, А.В. Шатохіна та ін.), а вчені-обліковці П.Й. Атамас, С.Ф. Голов, Л.П. Нападовська, В.Б. Івашкевич, М.С. Пушкар, В.В. Сопко та ін. у своїх дослідженнях загалом розкривають питання управлінського обліку (зокрема, витрат). Загальне розуміння поняття “інформаційний ресурс”, “інформаційна система” викладені в працях К. Шеннона, Н.В. Макарова, Р.Р. Марутяна, С.Г. Коломійця, К.М. Матусевича та ін. Однак, як показали дослідження, немає єдності думок та конкретизації в організації інформаційного забезпечення формування витрат, особливо енергопостачальних компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтованість та виваженість управлінських рішень стосовно оптимізації витрат енергопостачальних компаній (передовсім тих, що входять до структури тарифів), значною мірою зумовлюються якістю інформаційного забезпечення користувачів, їх професійними знаннями та навичками використання економічної інформації в управлінській діяльності. Це зумовлює необхідність створення такої інформаційної інфраструктури, яка була б адаптована і задовольняла потреби користувачів різних рівнів управління.

Для того, щоб успішно провадити господарську діяльність, енергетичній компанії потрібна інформація про отримані, наявні та використані ресурси в операціях з постачання та передачі електроенергії. Таку інформацію доцільно реєструвати, інтерпретувати та передавати періодично.

Саме поєднання слів “система” та “інформаційна” вказує шлях досягнення цих цілей. Задача інформаційних систем – забезпечення пошуку, збору, зберігання, оброблення та видачі інформації, що необхідна під час прийняття рішень з будь-якої галузі.

Варто зауважити, що *система інформаційного забезпечення* – це сукупність споживачів і генераторів інформаційних потоків, яка містить необхідну інформацію, що враховує об'єктивні потреби споживачів, а також спеціалізованих інформаційних підрозділів, які забезпечують зв'язок між споживачами інформації, її зберігання, пошук, відбір і передачу споживачам. Отже, інформаційне забезпечення – це процес задоволення інформаційних запитів, що складається з неперервної підготовки і видачі обліково-аналітичної інформації відповідно до таких запитів.

Інтегрованість процесу управління в енергопостачальних компаніях передбачає вплив на об'єкт управління як з боку управлінських відділів, так і виробничих, що потребує абсолютної інформаційної підтримки. Тому, *обліково-аналітична система компанії повинна забезпечувати узагальнення інформації про її діяльність в усіх облікових підсистемах: бухгалтерській, податковій, управлінській, статистичній.*

Аналітичну складову інформаційної системи доцільно розглянути в двох аспектах:

- аналітичні процедури на етапах реєстрації господарської операції, узагальнення та передачі облікової інформації;
- комплекс аналітичних процедур за результатами обліку господарських операцій та підготовки показників звітності.

Єдність аналітичних та облікових процедур будується на основі фіксації господарських операцій в первинному обліку (рис. 1).

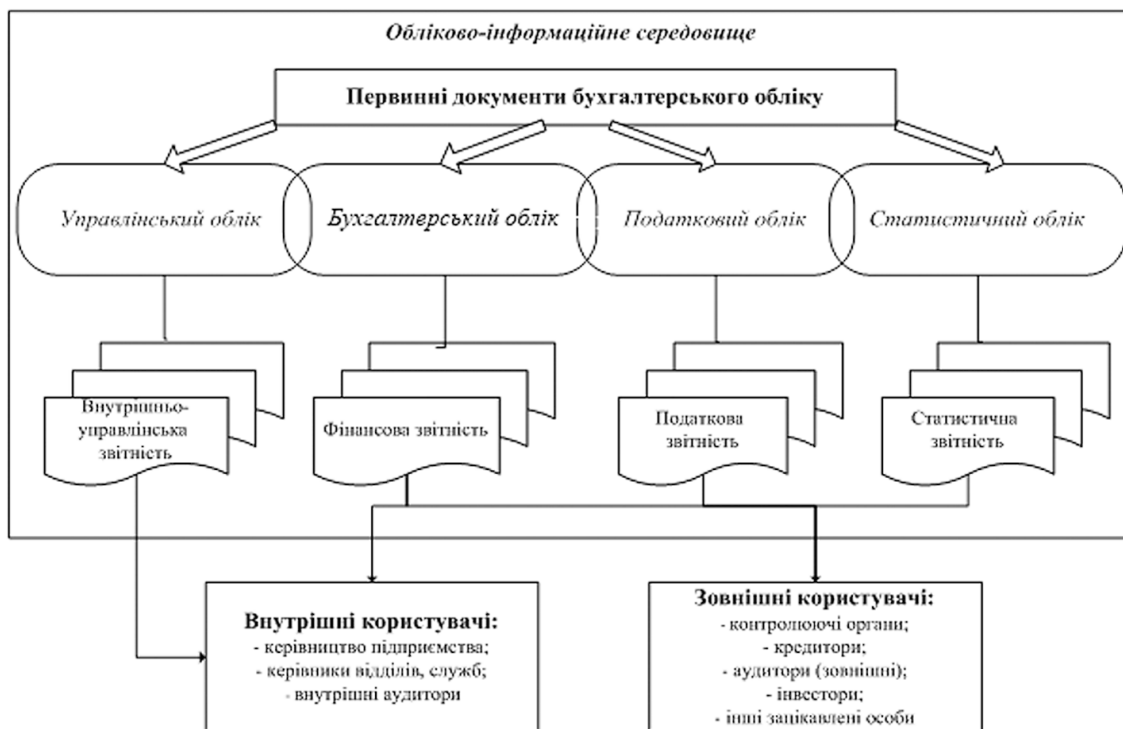

Рис. 1. Рух інформаційних потоків у системі обліково-аналітичного забезпечення

За змістом та повнотою аналіз витрат на постачання та передачу електроенергії енергопостачальними компаніями – тематичний аналіз окремих показників (статей калькуляції, елементів витрат на постачання та передачу електроенергії, ділянках виникнення таких витрат), що проводиться з метою підвищення ефективності господарської діяльності та дотримання принципів раціональності формування операційних витрат.

Стає очевидним, що інформація окремо взятої підсистеми (бухгалтерської або податкової) обліково-аналітичного забезпечення не може слугувати самостійною базою для прийняття управлінських рішень. Тому управлінський облік і є тим ключовим елементом, який фільтрує

інформаційні потоки та узагальнює їх у єдине інформаційне забезпечення відповідно до вимог з метою управління витратами на різних рівнях керівництва.

Дослідження управлінської практики енергопостачальних компаній свідчать, що обліково-аналітична складова системи менеджменту – це *гармонійне поєднання управлінського обліку з його оперативним аналізом*, оскільки призначення управлінського обліку полягає саме в проведенні глибшого аналізу, ніж чітко регламентована систематизація записів на рахунках. Якщо бухгалтерський облік є базою для ретроспективного аналізу і прийняття довгострокових стратегічних рішень, то управлінський слугує основою для оперативного та стратегічного аналізу і прийняття тактичних рішень.

Ми погоджуємося з твердженням Л. Микитюк, яка розробила схему обліково-аналітичної системи, а з нею – модель обліково-аналітичної системи витрат. Цілком закономірним є те, що обліково-аналітична система визначає джерела інформації, порядок формування облікової та аналітичної інформації про витрати, які використовуються в подальшому для прийняття управлінських рішень керівництвом підприємства [5].

Як зазначає В.М. Андрусак, до бухгалтерської управлінської інформації, яка створена та підготовлена для внутрішніх менеджерів, висувають інші вимоги, ніж для інформації, що призначена для зовнішніх користувачів. В управлінському обліку можливе використання як не кількісної інформації (чутки, результати соціологічних опитувань), так і кількісної, яка, своєю чергою, ділиться на облікову і необлікову. Принцип документального обґрунтування облікової інформації в управлінському обліку може не дотримуватись, у зв'язку з чим використовуються як фактичні, так і прогнозні оцінки [1].

Змістову основу системи інформаційного забезпечення складають різні функціональні елементи – моделі, методи, алгоритми отримання управлінської інформації щодо витрат на різних рівнях. Інформаційне забезпечення (окрім того, що органічно вписується в існуючий економічно-організаційний порядок енергопостачальної компанії) являє результат взаємодії об'єктів цього середовища (рис. 2).

Узагальнюючи, можна трактувати обліково-інформаційне забезпечення процесу управління витратами як результат синергійного поєднання інформаційних, організаційних, облікових та управлінських механізмів, спрямованих на задоволення інформаційних потреб керівників щодо повної, достовірної, оперативної та релевантної інформації про витрати з передачі та/або постачання електроенергії, щоб прийняти ефективні управлінські рішення.

Обліковий процес має на меті забезпечити сталий потік такої інформації до всіх зацікавлених осіб.

В економічній інформаційній системі енергопостачальної компанії облікова інформація охоплює в середньому 90–92 %, відображаючи господарські операції у вигляді натуральних і вартісних показників. Своєю чергою, складовими цієї облікової інформації є бухгалтерські, звітно-статистичні та оперативні дані.

За вивченням досвіду вітчизняних енергопостачальних компаній можна стверджувати, що до елементів єдиної інформаційної системи в частині бухгалтерського обліку належать: первинні і зведені бухгалтерські документи, облікові реєстри, внутрішня управлінська звітність, фінансова, податкова та статистична звітність.

Проте для кожного рівня управління (чи то на рівні начальників структурних підрозділів та центрів управління, чи то на вищому рівні керівників) значущість окремих елементів цього інформаційного ресурсу неоднакова. Так, у початкових ланках управління (структурних підрозділах, задіяних в обліково-аналітичному процесі управління витратами, в центрах відповідальності) прийняття локальних управлінських рішень щодо оптимізації витрат ґрунтується на економічній інформації, відображеної в бухгалтерських документах, облікових реєстрах, внутрішньо-управлінських звітах, а також у фінансових формах звітності. З практики українських енергопостачальних компаній за результатами виділення центрів відповідальності підвищується аналітичність, оперативність облікової інформації, посилюються її контрольні функції, а з ними – адекватність та дієвість управлінських рішень.

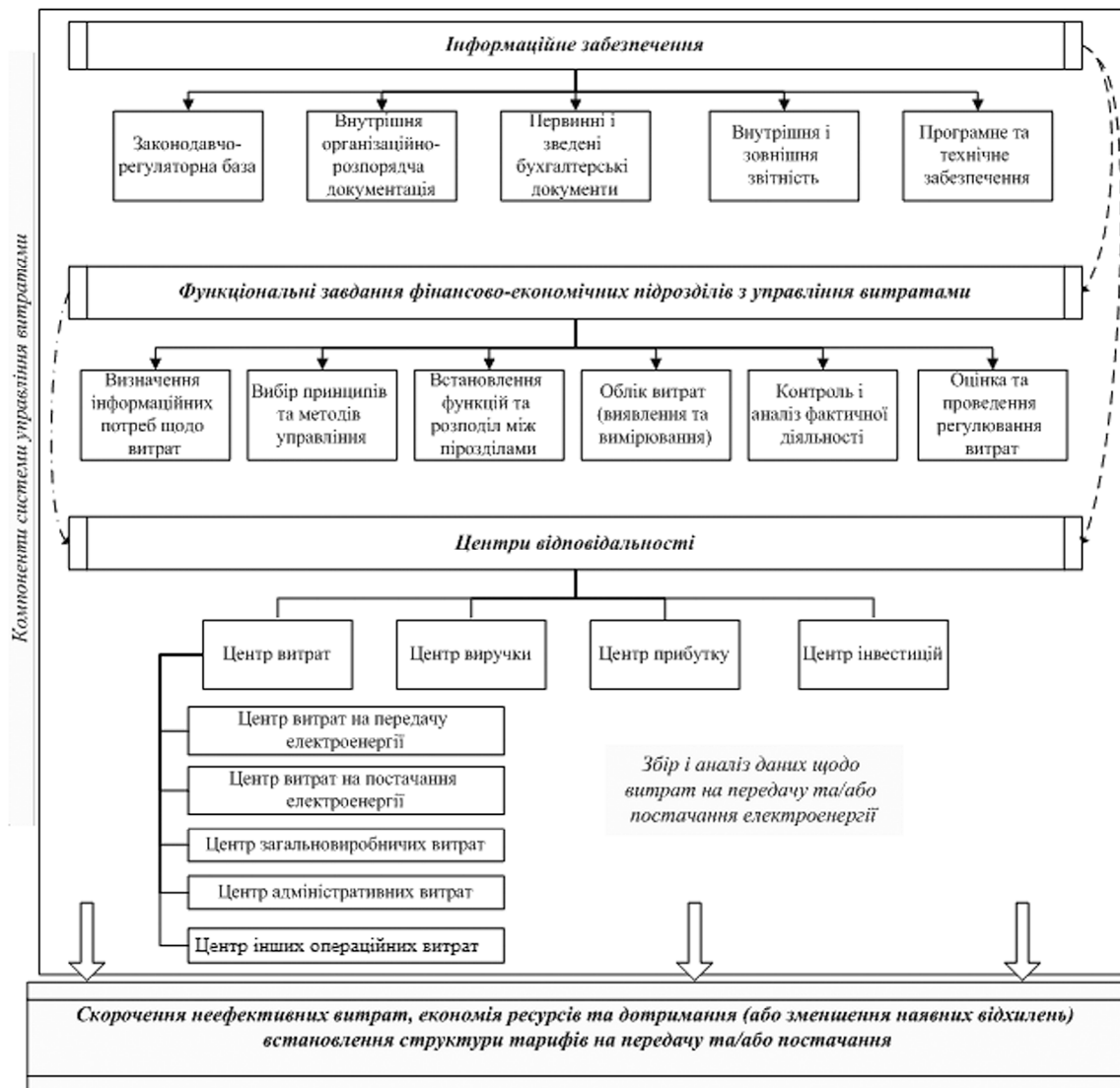

Рис. 2. Місце інформаційного забезпечення в системі управління витратами в енергопостачальній компанії

Виявлення повною мірою витрат, які формуються на рівні відповідних центрів відповідальності, створює можливості для підвищення ефективності управління ними, посилення дієвості контролю за витратами, а з ними – формування прибутку як з боку працівників апарату управління, так і керівників структурних підрозділів, задіяних в обліково-аналітичному процесі управління витратами. З цією метою і відбувається чіткий розподіл функціональних обов’язків, фіксація їх у посадових інструкціях, положеннях про відділи тощо.

Щодо найвищого рівня зацікавлених осіб (таких як власники енергопостачальних компаній, акціонери, фінансові аналітики, аудиторі), то основним джерелом інформаційного забезпечення управлінських рішень щодо витрат є фінансова звітність. Як коректно зазначила С.І. Мельник, “...з позицій фінансових аналітиків фінансова звітність, зважаючи на регламентацію її змісту, порядок складання та подання, має безумовний пріоритет”. Дослідження свідчать, що контрольне і аналітичне значення фінансової звітності істотно підвищиться за умови, що у формах внутрішньовідомчої звітності відобразиться інформація про фактичні витрати та фінансові результати не тільки за звітний, а й за попередній період, а також порівняно з відповідними показниками фінансового плану. Це дасть змогу постійно здійснювати дієвий контроль за витратами та фінансовими результатами, що сприятиме підвищенню його ролі у виявленні

непродуктивних витрат і втрат, вишукуванні резервів подальшого зниження витрат та підвищення прибутковості суб'єктів господарювання [4].

Отже, створення дієвої та ефективної системи інформаційного забезпечення необхідно не лише для вирішення задач поточного фінансового періоду, але й для прийняття більш стратегічних рішень на довгострокову перспективу.

Проведені дослідження на прикладі енергопостачальних компаній у частині ефективності управління витратами також свідчать, що необхідно розробляти методологічні засади використання облікової інформації для прийняття управлінських рішень у сфері, пов'язаній з оптимізацією величини тарифних витрат, своєчасного контролю за дотриманням встановленого річного бюджету (або скоригованого за результатами фактичних фінансових періодів) та недопущенням нецільових витрат та ресурсних втрат.

Зокрема, для підвищення дієвості попереднього, поточного і наступного контролю за витратами енергопостачальних компаній (зокрема, за витратами з постачання та передачі електроенергії) обов'язково має проводитися постійне вивчення та аналіз правильності складання первинних документів і внесення їх в обліково-інформаційну систему на всіх етапах руху. Першорівневий контроль мають здійснювати оперативні облікові працівники, самі виконавці господарських операцій, на другому рівні – керівництво відповідних підрозділів та центрів відповідальності “Витрати” з метою визначення економічної доцільності, ефективності господарської операції та своєчасного запобігання виникненню перевитрат, затверджених у структурі тарифів на передачу та/або постачання.

Одним з найдієвіших інструментів контролю формування операційних витрат на передачу та/або постачання електроенергії є складання бюджетів (квартальних, піврічних, річних). Перш ніж здійснюються операційні витрати, на рівні облікових працівників центрів відповідальності “Витрати” проводиться порівняння та контроль їх відповідності затвердженому бюджету по компанії – важливому інформаційному ресурсу контролю витрат.

Справедливо зазначає С.І. Мельник [4], що у справі виявлення резервів зниження витрат та підвищення доходності суб'єктів господарювання велике значення має раціональне використання даних поточного відображення доходів і витрат на рахунках бухгалтерського обліку в облікових регістрах. Зміст облікових регістрів створює сприятливі умови для систематичного, щомісячного контролю за доходами і витратами за їх видами, як з боку облікових працівників, так і управлінського персоналу.

На нашу думку, не менш вагомим джерелом оптимізації є інформація регістрів управлінського обліку. Якщо, незважаючи на встановлені ліміти та граничні рівні наповнення тарифних витрат, спостерігатиметься перевикористання коштів, передбачених бюджетом або структурою тарифів, то фінансово-бюджетним працівникам варто негайно аналізувати та шукати причини виникнення таких відхилень для подальшої передачі інформації вищому керівництву та прийняття адекватних рішень. На рівні центрів відповідальності “Витрати” енергопостачальних компаній, для прикладу, варто передбачати відповідний персонал, який буде вести контроль за дотримання фінансово-бюджетної дисципліни, стежити за правильним зарахуванням окремих видів витрат до відповідних статей.

Оскільки корисність інформаційної системи управлінського обліку і контролю витрат підвищується в результаті використання передових інформаційних технологій, то паралельно і гармонійно з обліково-аналітичною системою створюється автоматизована інформаційна система (далі – АІС) підприємства.

Все більше енергопостачальних компаній виділяють значні фінансові ресурси на інформаційні технології, зокрема, на проекти з впровадження інтегрованих систем управління підприємством (ERP-систем).

Класичні ERP-системи належать до класу програмного забезпечення (ПЗ), що потребує достатньо тривалого налаштування для того, щоб почати роботу. Також особливістю є те, що введення їх в експлуатацію має на увазі ретельне планування в межах довготривалого проекту за участі або спеціалістів-консультантів, або фірми-постачальника ПЗ. У зв'язку з цим, варто виділити переваги та недоліки впровадження такого типу систем (табл. 1).

Переваги та недоліки впровадження ERP-систем в енергопостачальних компаніях

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
☒ Зростання ефективності роботи підприємства загалом	☒ Слабка підтримка системи з боку керівників (що робить складною її впровадження)
☒ Використання єдиної інтегрованої програми замість кількох різнобічних	☒ Впровадження є доволі коштовним
☒ Розмежування доступу до конфіденційної інформації	☒ Невчасно внесені облікові дані знижують ефективність АІС
☒ Зниження виробничого браку та витрат	☒ Проблема співіснування з попередніми системами
☒ Покращення якості готової продукції	☒ Якщо певні відділи відмовляються надавати конфіденційну інформацію, то це призводить до зниження ефективності системи
☒ Покращення логістичних показників (зменшення транспортно-заготівельних витрат, часу на перевезення тощо)	
☒ Зниження собівартості продукції за рахунок безпомилкового виконання усіх операцій та зменшення загальних витрат	

Згідно зі щорічним звітом експертів дослідницької компанії IDC про системи EAS (Enterprise Application Software), лише за підсумками 2013 року український ринок інтегрованих систем управління підприємством (ERP-систем) збільшився на 44,6 %. Лідерство зберегла компанія SAP, збільшуючи продаж, передовсім, за рахунок проектів у металургійній та газотранспортній галузях, банківському сегменті, в енергетиці. Другу і третю позиції в списку ТОП-3 інтегрованих систем в Україні, як і попередні роки, займають, компанії “1С” і “Інформаційні Технології” [3].

З практики енергопостачальних компаній можна побачити, що для впровадження системи управління такого класу, як SAP, необхідно виконати реінжиніринг процесів. Тільки тоді є можливість отримати ефект від результату впровадження такої системи. Якщо компанія не планує змінювати свої процеси, робити їх ефективнішими – немає сенсу у впровадженні цього програмного забезпечення, оскільки ефект буде нульовим при великих затратах фінансів.

Висновки. Необхідним інструментом функціонування системи управління витратами енергопостачальної компанії є ефективне інформаційне забезпечення (інформаційна система). Єдиним, по суті, достовірним та регламентованим на державному рівні джерелом достовірної та об’єктивної економічної інформації про фінансовий стан суб’єкта, результати діяльності та порядок їх формування являються дані бухгалтерського обліку.

Інформаційним забезпеченням управлінського обліку в питаннях управління витратами, які формують тарифи на передачу та/або постачання електроенергії, є сукупність даних, що одержані в результаті організації, планування, обліку, аналізу і контролю витрат енергопостачальної компанії та виступають основою їх регулювання. Важливим моментом залишається інтеграція управлінського обліку та контролю в єдину синергетичну систему завдяки проведенню попередньої контрольно-аналітичної обробки бухгалтерської інформації в межах центрів відповідальності “Витрати”.

Серед джерел інформаційного забезпечення системи управління витратами виділяються такі інформаційні ресурси: законодавчо-регуляторна база; внутрішня організаційно-розпорядча документація; первинні і зведені бухгалтерські документи; внутрішня і зовнішня звітність підсистем бухгалтерського, управлінського, податкового та статистичного обліку; програмне та технічне забезпечення.

З урахуванням потреб сучасної системи менеджменту організації діяльності енергопостачальних компаній пріоритет – за управлінським обліком. За результатами ефективно впровадженого управлінського обліку головним інформаційним ресурсом є внутрішня управлінська звітність, деталізація витрат у якій забезпечується завдяки структурованому, достатньо

аналітичному робочому плану рахунків. Визначальний інструмент контролю за формуванням операційних витрат на передачу та/або постачання електроенергії – складання бюджетів (квартальних, піврічних, річних).

1. Андрусяк В.М. Інформаційна система управлінського обліку витрат / В.М. Андрусяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/) 2. Бондар М. Обліково-аналітична інформація в управлінні підприємницькою діяльністю / М. Бондар // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 6. – С. 13–16. 3. Україне рынок ERP-систем в 2013 году вырос на 45 % / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://delo.ua/tech/v-ukraine-rynok-erp-sistem-v-2013-godu-vyros-na-45-239833/?supdated_new=1404034617 4. Мельник С.І. Облік у інформаційному забезпеченні управління витратами і доходами підприємств споживчої кооперації / С.І. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1289>. 5. Микитюк Л. Деякі аспекти системного підходу до вивчення витрат / Л. Микитюк // Економіст. – 2006. – № 4. – С. 16–19.

УДК 330.322

Л.Г. Ліпич, І.В. Чорнуха

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

АНАЛІЗУВАННЯ СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

© Ліпич Л.Г., Чорнуха І.В., 2014

Розкрито сутність інвестиційної конкуренції, досліджено макросередовище підприємств будівельної галузі та оцінено рівень інвестиційної конкуренції між регіонами країни. Запропоновано методика оцінки стану інвестиційної конкуренції на основі коефіцієнтів концентрації капітальних інвестицій за регіонами України, що дало можливість з'ясувати рівномірність розподілу інвестицій по території країни та визначити стан інвестиційної конкуренції в країні.

Ключові слова: національна економіка, підприємства, будівельна галузь, інвестування, інвестиційна привабливість, конкуренція, оцінка, методика, коефіцієнти, система оцінки.

L.G. Lypych, I.V. Chornukha

Lesya Ukrainka Eastern European National University

ANALYSIS STATE INVESTMENT COMPETITION IN UKRAINE

© Lypych L.G., Chornukha I.V., 2014

The article reveals the essence of investment competition and presents research of macroenvironment of enterprises of construction industry. Proved that attracting investment in the development of the national economy stands pressing issue today, because investment activity and investment in the country is a basic factor in the development of all sectors and particularly capital intensive, that is, the construction industry.

The results of the analysis of the investment competition in macro construction enterprises, the content of basic indicators for enterprises. The analysis of the investment competition construction enterprises Ukraine found that a direct relationship between the